6. SINIF · 4. TEMA · 11. HAFTA · KONU SONU ÖZETİ

Güvenli Siber Ortam ve Lisans Türleri

BTY.6.4.3 Siber ortamda güvenlik önlemlerini yönetebilme · BTY.6.4.4 Kullanım haklarına göre lisans türlerini karşılaştırabilme

Siber ortamda **riskleri tanır**, hesabımızı **güçlü şifreyle** korur, şifremizi **kimseyle paylaşmayız**. Güvenlik yazılımlarıyla cihazımızı koruruz. Yazılımın **lisans türüne** bakar, **crack'li** yazılım kullanmaz, programı **güvenilir yerden** ediniriz.

Siber Güvenlik ve Riskler

Siber güvenlik: Bilişim sistemlerinde kişiler ve kurumlar arasında oluşturulan iletişim ortamının ve elektronik ortamda paylaşılan bilgilerin **bütünlüğünün ve gizliliğinin** korunması durumudur.

Kimlik avı (oltalama)
Şifre ve kişisel bilgiler dolandırıcının eline geçer.

Zayıf şifre
Şifre kolayca tahmin edilir, hesap ele geçirilir.

Güvensiz bağlantı
Gönderilen bilgiler başkaları tarafından görülebilir.

Sistem açıkları
Saldırganlar açıktan girip verileri sızdırır.

Korsan yazılımlar
Gizli zararlı yazılım gelir; yasal sorun çıkar.

Zararlı yazılımlar
Virüs, solucan, Truva atı vb. dosyaları bozar, bilgileri çalar.

Gerçek hayattaki güvenlik riskleri dijital ortamda da vardır: Kapıyı kilitlediğimiz gibi **hesabımızı şifreyle kilitleriz**, tanımadığımız bağlantıyı açmayız.

Ayşe'nin Oyunu: 6 Adım

Örnek olay: Ayşe, bir derginin ekinden bir oyun programı kurar. İlk seviyeyi bitirince oyunun sitesine yönlendiren bir uyarı çıkar. Ayşe oyunun devamını oynamak ister.

1. **Uyarıyı oku:** Oyunun sitesine yönlendiren uyarıyı okur.
2. **Lisansı tanı:** Oyunun demo olduğunu, tam sürümün satın alındığını öğrenir.
3. **Crack'e kanma:** "Bedava tam sürüm" sitesindeki crack'li dosyayı indirmez.
4. **Hesabını koru:** Can'ın "Şifremi vereyim, benim hesabımla oyna" teklifini kabul etmez.
5. **Kalkanını kur:** Bilgisayarını güvenlik yazılımlarıyla tarar.
6. **Güvenli yerden edin:** Tam sürümü ailesiyle oyunun resmî sitesinden alır.

Kullanım Haklarına Göre Lisans Türleri

Lisans: Bir yazılımı kimin, ne kadar süre ve nasıl kullanabileceğini gösteren kullanım iznidir. Yazılımın telif hakkı onu yapana aittir; lisansla bize kullanma izni verilir.

Ücretsiz yazılım (Freeware)
Hiçbir özellik ve süre kısıtlaması olmadan ücretsiz kullanılır.

Lisanslı yazılım
Belirli bir süre ya da süresiz kullanmak için satın alınır.

Beta sürümü
Yeni çıkacak yazılımın deneme sürümüdür. Amaç, hataları görüp düzeltmektir.

Geçici kullanım (Trial)
Yazılımın tamamı belirli bir süre (örneğin 30 gün) denenir.

Demo yazılım
Ücretli bir yazılımın yalnız bazı özellikleri ücretsiz kullanılır.

Açık kaynak kodlu yazılım
Ücretsizdir; kodlarını herkes görebilir ve değiştirebilir.

Ayşe'nin oyunu: Yalnız ilk seviye açık. Bu bir **demo yazılım**. Tam sürüm, **lisanslı yazılım** olarak satın alınır.

Lisans Türleri: Benzer mi, Farklı mı?

Demo · Lisanslı: İkisi de aynı yazılımın sürümleridir. Demo ücretsizdir ama yalnız bazı özellikleri açıktır; lisanslı yazılım satın alınır ve tamamı kullanılır.

Trial · Demo: İkisi de ücretli bir yazılımı ücretsiz tanıtır. Trial'da sınır süredir; demoda yalnız bazı özellikler açıktır.

Ücretsiz · Açık kaynak: İkisi de ücretsiz kullanılır. Açık kaynak kodlu yazılımın kodları değiştirilebilir; ücretsiz yazılımınki değiştirilemez.

Beta sürümü farklıdır: Yazılım henüz bitmemiştir, amaç hataları bulmaktır.

"Bedava Tam Sürüm" mü? Crack Tuzağı

Crack: İngilizcede kırık, çatlak demektir. Lisans ücreti ödememek için programın güvenlik açığından yararlanılıp dosyalarının değiştirilmesidir. Böyle yasa dışı yazılımlar doğrudan güvenlik açığı barındırır.

Virüs tehlikesi
Zararlı yazılım taşıyabilir.

Güvenlik açıkları
Güncelleme alamaz, saldırıya açık kalır.

Bilgi hırsızlığı
Şifre, kart bilgisi çalınabilir.

Yasal sorunlar
Para cezası gibi yaptırımlar olabilir.

Teknik destek yok
Bozulunca yardım alınamaz.

Etik değil
Yazılım korsanlığı hırsızlık sayılır.

Ayşe "crack'li tam sürüm bedava" diyen siteden **indirmedi**.

Truva Atı ve Diğer Zararlı Yazılımlar

Truva atı (Trojan): Güvenli görünen ancak girdiği sistemin arka planına sızarak bilgileri internet korsanlarına sunabilen zararlı yazılımdır. Adını, hediye sanılıp şehre alınan tahta attan alır. Crack'li dosyalar Truva atı taşıyabilir.

Virüs
Çalıştırılınca cihaza zarar verir, kendini çoğaltır.

Solucan
Kendini bir bilgisayardan diğerine kendiliğinden kopyalar.

Casus yazılım
İzin almadan kişisel bilgileri toplar.

Reklam yazılımı
İstenmeyen reklamlar gösterir, aramaları reklam sitelerine yönlendirir.

Şifre Paylaşılmaz, Hesap Ödünç Verilmez

Can, Ayşe'ye "Şifremi vereyim, benim hesabımla oyna" der. Ayşe: **"Teşekkürler ama başkasının şifresini kullanmam. Sen de şifreni kimseyle paylaşma!"**

Riskler
Hesap başkasının eline geçebilir. Mesajlar ve kişisel bilgiler görülebilir. Hesapta yapılanlardan hesabın sahibi sorumlu tutulur.

Etik ve hukuki sonuç
Başkasının özel bilgisini izinsiz kullanmak etik değildir. Başkasının hesabına izinsiz girmek suçtur ve cezası vardır.

Ne yapmalı?
Şifreni kimseyle paylaşma; paylaştıysan hemen değiştir. Güçlü şifre ve iki faktörlü doğrulama kullan.

Bilgi Güvenliğinin Temel Bileşenleri

Gizlilik
Kişisel verilerin korunmasıdır. Can'ın şifresini ve mesajlarını yalnız Can görür.

Bütünlük
Verilerin doğru ve değişmemiş olmasıdır. Can'ın oyun kayıtlarını ve puanlarını başkası değiştiremez.

Erişilebilirlik
Verilere yetkili kişilerin erişebilmesidir. Can istediği zaman kendi hesabına girebilir.

Bu bileşenleri destekleyenler: **sorumluluk** · **gerçeklik** · **inkâr edilemezlik**

Kalkanını Kur: Güvenlik Yazılımları

Antivirüs programı
Virüsleri ve zararlı yazılımları bulup temizler.

Kötü amaçlı yazılım taraması
Cihazdaki dosyaları tarar, tehlikeli olanı bulur.

Güvenlik duvarı
Cihaza gelen ve giden bağlantıları denetler, izinsiz girişi engeller.

Veri şifreleme
Bilgileri yalnız yetkili kişinin okuyabileceği hâle getirir.

Zararlı yazılım bulaşmış olabilir, eğer: sistem yavaşlıyorsa · bilgiler kayboluyorsa · istenmeyen programlar ve sayfalar açılıyorsa · bazı dosyalar açılmıyorsa.

Korunmak için: İşletim sistemini güncelle · önemli bilgileri yedekle · emin olmadığın e-posta eklerini açma · güvenilir olmayan sitelerden program indirme.

Ne Yapmalı, Nereden Bulmalı?

Güvenilir yazılımlar kullanalım. Örneğin: EBA, Vfabrika, Canva, Tinkercad

Öğretmenimize veya ailemize danışalım. Program indirirken bir büyüğümüzden yardım alalım.

Lisanslı yazılımları tercih edelim. Bazıları öğrencilere ücretsiz ya da indirimli sunulur.

Bilinmeyen kaynaklardan uzak duralım. "Crack", "full sürüm", "bedava indir" sitelerine girmeyelim.

Bilişim etiğine uyalım. Yazılım da bir emeğin ürünüdür.

Antivirüs programı kullanalım. Güvenilir antivirüs programı virüs bulaşmasını önler.

Güvenilir indirme yeri: Cihazın resmî uygulama mağazası ya da yazılımın kendi sitesi. Örneğin: Android için Google Play Store · iOS için App Store · Windows için Microsoft Store · macOS için App Store

Yapay Zekâ ve Etik

Yapay zekâ: Bilgisayarların insanlar gibi düşünmesini ve karar vermesini sağlayan yazılımlardan oluşan bir teknolojidir. Örneğin: telefonun yüz tanıma özelliği.

Veriler taraflı olabilir
Yapay zekâ örneklerden öğrenir. Veriler yanlışsa kararlar da yanlış olur.

Yapay zekâyı insanlar programlar
İnsanlar hata yapabilir ya da farkında olmadan önyargılı olabilir.

Her durumu anlayamaz
Duyguları, niyetleri ve özel durumları tam kavrayamaz.

Yanlış kararda sorumluluk kimde? Programcılar · sistemi kullananlar · sistemi yöneten kurumlar

Teyit et! Yapay zekâ üretse bile internetteki içerik her zaman doğru değildir. Birden çok kaynaktan kontrol et.

Anahtar Kavramlar

siber güvenlik · kimlik avı (oltalama) · zayıf şifre · güvensiz bağlantı · sistem açığı · korsan yazılım · virüs · solucan · Truva atı · casus yazılım · reklam yazılımı · gizlilik · bütünlük · erişilebilirlik · antivirüs programı · güvenlik duvarı · veri şifreleme · lisans · ücretsiz yazılım · lisanslı yazılım · beta sürümü · trial · demo · açık kaynak kodlu yazılım · crack · yapay zekâ

Gelecek derse hazırlık: Telefonundaki bir uygulama sevdiğin şarkıyı ya da videoyu sana nasıl öneriyor olabilir? Düşün.